

Haza a magasban

ELŐADÁSOK
A SZENT ISTVÁN TÁRSULATNÁL
IX.

NASZLADY ATTILA
Egyházi és állami betegellátás
Magyarországon

NASZLADY ATTILA

Egyházi és állami betegellátás
Magyarországon

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest 2003

Sorozatszerkesztő

Farkas Olivér
és
Sarbak Gábor

© Naszlady Attila, 2003
© Szent István Társulat, 2003

ISBN 963 361 480 5
ISSN 1588-9491

Szent István Társulat
1053 Budapest, Kossuth Lajos utca 1.
Felelős kiadó: Dr. Rózsa Huba alelnök
Felelős kiadóvezető: Farkas Olivér igazgató

Tisztelt Elnök Urak, Hölgyeim és Uraim!

Az üléselnök úr bevezetőjében elhangzotakhoz – *mi fáj, hol fáj* – kapcsolódva hadd mondjak el egy anekdotát, ami ugyan nem szerepelt eredetileg az elképzeléseimben. Tehát bemegy a beteg a belgyógyászatra és különböző pontokon meg-megnyomva saját mellkasát azt mondja, hogy doktor úr, itt megnyomom: fáj, itt megnyomom: fáj, itt megnyomom: fáj, itt megnyomom: fáj. Erre azt mondja a doktor: Menjen át a bal-eseti osztályra. De miért? – kérdezi a beteg. – Mert el van törve az ujjja.

Előadásom címe: *Egyházi és állami betegellátás Magyarországon*. A hangsúly a betegellátáson van, tehát nem kórházakat gondolok összehasonlítani, hiszen ha jó az állami kórház, az egyházi kórház is lehet ugyanolyan jó, mint kórház. A szakrendelés ugyanúgy. Nem is betegségeket akarok összehasonlítani, hiszen azok is nagyjából egyformák, akár egyházi kórházban, akár állami kórházban van az illető. A *betegellátás, a működés* az lehet csak más, hiszen, mint tudjuk, az egészségért, a közösség egészségi állapotáért az egészségügy csak 22%-ban felelős, 47%-ban

a környezet, és ebbe a környezetbe a fizikai, a kémiai, a biológiai, a közösségi faktorok és tényezők mind-mind beleszámítanak. Tehát ez az utóbbi a legerősebb tényező a betegségek létrejöttében, éppen ezért a környezetben található körülmények megváltoztatása a legnehezebb feladat. Ebben tehet az egyház legtöbbet.

Ahhoz, hogy ugyanazt gondoljuk, ha ugyanazt a szót használom, engedjék meg, hogy egyáltalán nem didaktikus céllal, hanem inkább csak a tisztázás végett néhány általam használt fogalmat úgy definiáljak, vagy úgy ismertessek, ahogy azt hiszem, nagy általánosságban elfogadhatók, akár az Értelmező szótár, akár az Encyclopedia Britannica, akár más értelmezéssel foglalkozó mű alapján.

Így tehát **egyházunk** Isten és ember kapcsolatának *egy, szent, egyetemes* és *apostoli* (ez a négy kritérium a niceai zsinat óta szerepel) intézménye, de része a vallási közösség egésze is. Mi mindnyájan az egyház tagjaiként az egyház fogalmába beletartozunk.

Az **állam** területileg körülhatárolt emberi közösség, melynek sajátága szuverenitás, azaz belső viszonyaiban a hatalom, a külsőkben a függetlenség biztosítása. Köznapi szóval azt szoktuk mondani, hogy a politika gyakorlása a közjó, azaz az igazságosság és a béke érdekében. A kapcsolat, amelyet az imént említettem, és amelyet az

egyház képvisel, ez milyen módon bontható részekre?

Van egy teológiai tétel, amelyet nagyon szívesen szeretek használni, annál is inkább, mert más vonatkozásokban per analogiam is föl lehet használni, ez a *gratia supponit naturam et perficit*, a kegyelem feltételezi a természetet, és tökéletesíti azt. Ezzel kapcsolatban két oldalról próbálom ezt a kapcsolatot szemügyre venni, nagyon egyszerű köznapi, nem teológiai fogalmak szerint. (1. sz. ábra)

Az Isten és az Ember <i>kapcsolata</i> (1)		
„ <i>Gratia supponit naturam et perficit</i> ”		
Milyen az ISTEN ? <i>Hisszük: VÉGTELEN</i>		Miből van az EMBER ? <i>Tudjuk: VÉGES</i>
	K	
szeretet	É	anyag
jóság	P	élet
szabadság	M	szellem
szentség	Á	lélek
	S	
Mit tesz az ISTEN ?		Mit tesz az EMBER ?
teremt	J	alkot
gondot visel	É	szépít
megvált	Z	egyensúlyát veszti
üdvözít	U	rendbe jön
	S	

Mészárosy 1997

1. ábra

Milyen a jó Isten? Hisszük, hogy végtelen. És miből van az ember? Tudjuk, hogy véges, anyagból van, élete van, szelleme van, lelke van. Az Úristen ezért szeretet, szabadság, jóság, szentség. Valami módon ezek

megfelelhetnek egymásnak, hiszen tudjuk, hogy képmásai vagyunk a Teremtőnek.

Újabb kérdés, hogy mit tesz az Isten, és mit tesz az ember? Ezek szintén nem teológiai megfogalmazások, hanem majdnem azt mondanám, hogy szabad asszociációk révén annak érdekében felsorolva, hogy témánkban föl tudjuk használni, azt, amit itt most meghatároztunk.

Tehát az Úristen teremt, az ember alkot. Az Úristen gondot visel, az ember igyekszik szépíteni azt, amit alkotott. Az Úristen megváltott minket, az ember egyensúlyát veszti, ezért van szükség arra, hogy megváltson minket; az Úristen üdvözít minket, és az ember, ha egyensúlyát veszti is, rendbe jön, ha megfelelő „ellátásban” részesül testestül-lelkestül.

Az egészség szó a magyar nyelvben csodálatosan fejezi ki azt, hogy valami egészről van szó, és itt a további tárgyalásban ez lesz a fő szempontunk. Az egészség: a test egészsége, a szellem egészsége, a közösség egészsége és a lélek egészsége – együttesen. Az ábrákon látható tónusok nem azért vannak, hogy dekorálják a mondanivalót, hanem ahol más tónust látnak, ott mindenütt van az egyháznak vagy a hitnek, vagy a vallásnak szerepe. Majd látni fogjuk, hogy bizony nagyon sok helyen és nagyon sokféle szerepe van.

1. A test egészségét nézzük először, ezen gyorsan át tudunk jutni, mert hiszen ez – mondhatni – hétköznapi kérdés. Az Egészségügyi Világszervezet szerint az egészség: *testi, szellemi, társadalmi* jóllét. Ebből a sorból valahogy a *lélek* kimaradt. Lehet, hogy beleértették a szellemibe, de én azért mindenestre külön megemlítem: a lelki jóllét is hozzátartozik ahhoz, hogy a testi egészség fenn tudjon maradni. A *jó* fogalma kérdés lehet a biológiában; ám két mérőszámunk is van rá: a hosszabb élettartam, – erre mondta Kennedy, hogy „*éveket az életnek*” – és a teljesítő képesebb erőnlét, vagyis „*életet az évekeknek*”. A tudományos megfogalmazásban az szerepel, hogy a betegség miatt elvesztett évek és a halál miatti évveszteség összeadva adja a DALY mértéket (**D**isability **A**djusted **L**ife **Y**ears). – Tehát években ki lehet fejezni azt, hogy mennyivel rövidül meg valakinek az élete betegség vagy működés- illetve cselekvésképtelenség miatt.

Most nézzük egészségünk ügyét még mindig a világi környezetben, de amint látható, már sok-sok „tónusos” tétel van benne. (2. sz. ábra)

Az alapelv az egyéni és közösségi emberi élet teljesebbé tétele. E célkitűzés egy élet-hosszig tartó szabályozott, személyi egészségvédelem, (nem fejlesztés, egészséget nem lehet fejleszteni. Ha valami már egész, akkor már nem fejleszthető tovább. Ez tehát elég rossz kifejezés.) de védeni, és őrizni is

EGÉSZSÉGÜNK ÜGYE (I.)

1. **Alapelv:** az egyéni és közösségi emberi élet teljesebbé tétele
2. **Célkitűzés:** élethosszig tartó, szabályozott, személyi egészség védelem időben kifejtve: - fogantatástól – „halál” utánig terjedő működésben kifejtve:

```
graph LR; A[állapotváltozás] --> B[beavatkozás]; B --> C[eredmény elemzés]; C --> D[javítás]; D --> A;
```

- túlélést és erőnlétet őrző, javító
3. **Megvalósítás elvi és gyakorlati alapja:** személyre szabott egészségügyi szolgáltatás
kifejtve: - emberközpontú követéses jellegű - nem esetközpontú
- megelőzés irányult - nemcsak beteg ellátó
- tapasztalattal kiegészült tudás-és erkölcsvezérelt nemcsak jogkövető
- egyedi- és közjó célzatú - nem üzleti haszon kereső

Magdolaj 1997

2. ábra

lehet. És – ha időben kifejtjük – a fogantatástól a halálig tartóan (itt a halál időzójelben van, mert a klinikai halálból még vissza lehet hozni adott esetben a személyt) így a „halál” utánig terjed ez a bizonyos egészségvédelem.

A működésben ez már szabályozott formát ölt, mert van egy állapotváltozás, van egy beavatkozás, (melyet rendszerint orvos vagy egészségügyi szakember végez), aztán van valamilyen eredmény, elemzés, vajon elértük-e azt, amit akarunk, (rendszerint nem azonnal), és akkor újra javítani igyekszünk; az állapotváltozás, beavatkozás, eredményjelzés köre mindaddig folytatódik, amíg valamilyen módon elérjük azt, ami leginkább megközelíti a kitűzött célt.

Ez a kitűzött cél, hogy a túlélés jobb legyen, és hogy az erőnlétet megőrizzük, vagy javítsuk. A megvalósítás elvi és gyakorlati alapja ismét személyre szabott egészségügyi szolgáltatás. Ha ezt kifejttem, akkor az emberközpontúság, amit annyian használnak manapság, de amikor rákérdez az ember, hogy mire gondoltak, akkor ilyen választ kapunk: „hát az emberre gondoltam”. Ezzel a megközelítéssel semmit sem lehet elérni.

Van azonban az emberközpontú ellátásnak konkrét megvalósítási formája, nevezetesen az, hogy amikor az első orvos-beteg találkozás van, a teljes emberre ki kellene terjednie a kikérdezésnek, és tetőtől talpig a vizsgálatnak, s azután állapotát tovább követve az élete folyamán. Ennek ma már természetesen megvan a lehetősége, mert különben ez olyan adminisztráció lenne, amit nem lehet ellátni, de az információ és a kommunikáció technológia (ICT) révén ez ma megvalósítható pl. az Egészségügyi Személyes Elektronikus Memória (ESzEM) kártya révén.

Tehát az emberközpontúság vagy személyirányultság lényege az, hogy követéses jellegű és nem esetközpontú. Esetközpontú lenne, ha úgy viselkednénk mi, orvosok a beteggel, mint a pincér a vendéggel a vendéglőben. Ha betért, amit kért megkapta, a számla ki lett egyenlítve, aztán lehet, hogy soha többet nem látják egymást. Ez nem emberközpontú, ez esetközpontú szolgálta-

tás. Az esetközpontúság nem fölösleges, mert az elszámolásnál – ugye ma az egészségügyben a gazdálkodás nagyon fontos tényező, majd fogjuk látni – tehát ott el kell – igenis – az esetet is számolni, de az orvos szakmai feladata az emberközpontúság. Méghozzá megelőzésirányult, nemcsak betegellátó. A megelőzés szó újabban – különösen most, hogy 2003-ra az amerikai 3 milliárd dolláros támogatásnak és kutatási fejlesztésnek megfelelően a 30 000 gén felmérése megtörtént, tehát nemcsak preventív, hanem projektív is lehet ez a megelőzés, vagyis olyan genetikai beavatkozás, amellyel bizonyos betegségeket úgy kerülünk ki, hogy az egészséget programozzuk be a fejlődő szervezetbe.

Itt gondok támadhatnak, mert a tételes tudás mellett a tapasztalat valahogy háttérbe kezd szorulni, mondván, hogy az nagyon szubjektív. Igen, de egy sereg olyan tudás van, amit nem is lehet objektivizálni. Ilyen, sajnos, a tapasztalat, melyet csak az adott személy birtokol mindaddig, amíg mestertanítvány viszonyban át nem próbálja adni valakinek, de akkor se tudja teljesen átadni, még akkor sem, ha jó szívvel akarja.

A tudást tehát úgy kell átadni, hogy erkölcsvezérelt legyen; nem az édenkerti megbukással, hogy a rosszat is tudom és továbbadom, hanem erkölcsvezérelten: a jót adom tovább. A lényeg, hogy *erkölcsvezérelten, nemcsak jogkövetően*. Az erkölcs sokkal szélesebb

fogalmi kör, mint a jog. Továbbá egyedi és közjó célzatú, nem pedig üzleti haszonkereső. Az egyháznak a közjóban megint csak rengeteg szerepe van.

Most éppen ez a vita zajlik Magyarországon, hogy az új egészségügyi törvényben mit hogyan lehet megvalósítani, vagy hogyan nem lehet... Ezekre a kérdésekre most nincs idő kitérni. Állást tudok foglalni, mert a jelenlegi egészségügyi törvénytervezet, ahogy van, használhatatlan lesz, illetve tönkreteszi az ország lakosságának az egészségét.

Egészségünk ügyében a lényeg az egyéni egészség karbantartásának módja és eredménye. Részletezve van ennek egy tartalmi és egy formai része.

Tartalmilag fontos a testen belül az egyensúly az ép és beteg szervek működése között. Ha egy szerv működése valamilyen kóros értéket mutat, nem minden esetben kell azt megszüntetni, mert lehet, hogy egy másik szerv kóros értékét ellensúlyozza. Ilyen például az – egy nagyon triviális példával, hogy ha szapora a szív működése egy szívizom gyulladással betegnek, akkor nem feltétlenül kell erőteljesen csökkenteni a pulzusszámát; ugyanis – gondolják el –, ha föl akarok emelni erre az asztalra, ötven kilót, akkor, ha egyszerre kell föltennem, meglehetősen nehézségbe ütközöm, de ha kétszer 25-öt kell föltennem, akkor ugyanannyi idő alatt vidáman fölteszem. Tehát a pulzusszaporulat az ütésenkénti kisebb erő kifejtés

révén lehet előnyös is, jóllehet eltér attól a táblázatbeli számtól, ami a normálisnak tartott értékeket mutatja meg.

Azután itt van a lelki kiegyensúlyozottság (értelmi, érzelmi, akarati, hitbeli tartalmi vannak). A környezetével és önmagával is egyensúlyban kell lennie az embernek, ami azt jelenti, hogy a képességeit – és ez egy életre szóló feladat – kiteljesítse, köteleminek pedig eleget tegyen; továbbá bizonyos többlet elvárások is lehetnek vele szemben, ezen túl, amiket szabadon vállalhat vagy választhat a környezetében, a családban, a lakhelyén vagy munkahelyén és egyéb közösségekben.

Ide illik az a bizonyos bibliai parancs, hogy „szerezd felebarátodat, mint tenmagadat”. A magyar nyelvben ez a felebarát szó nem hangzik igazán jól, a görögben nem is ez van. Ott az van, hogy *plezion*, ami azt jelenti, hogy a közeledben levő. Szerezd a közeledben levőt, mint tenmagadat, és ugye ebben két óriási bölcsesség rejlik: az egyik az, hogy az önszeretet olyan tökéletes, hogy mértéke lehet a felebaráti szeretetnek; a másik pedig az, hogy *nem igazán teljesíti ezt a parancsot az, aki mindenféle egyesületben nagyszerűen buzgólkodik, de otthonában viselkedése kibírbatatlan.*

Az egészségügynek **formai** követelményei is vannak. Ilyen a közegészségüggyel való összhang, védőoltások, tisztaság és a szűrések, melyek inkább célzott egészségügyi vizsgálatok. Itt is kell egy kis magyará-

zatot tartani, mert az új egészségügyi programban, ebben a tízéves Johan Béla-programban szűrővizsgálatok szerepelnek. Először is a szűrés azt jelenti, hogy mindent kiveszek a közegből, ami nem odavaló, pl. a levesből az összes legyet, muslicát, miegyebet. Ahhoz persze úgy kellene megválasztanom a szűrő méretét, hogy az összes fekete-bors ne kerüljön ki, ami persze lehetetlen. Nem lehet a lakosságot úgy megszűrni, hogy minden baját kiszűrjük. De miért nem? – Elvileg lehetne, csak az a baj, hogy tetemes költségbe kerülne, hogy a kiemelés után kivizsgálják, viszont nagyon nagy százalékban hamis pozitívokat találnának: valami kórosnak tűnő jele volt, de nem igazán beteg-jelölt, tehát most nem kell vele semmit sem tenni. Ám mire ez kiderül, a többszörösét ráköltöttük annak, amit a már betegekre kellene fordítani. Tehát a hamis pozitívok minimalizálása a cél. A tünet súlyossága az, mely erősen jellemzi a keresett betegséget, a tünet *fajlagossága*, hogy mennyire mutat rá a diagnózisra. Egy nagyon triviális példát engedjenek meg: Ha én megkarcolom a nyakamat, nem nagyon valószínű, hogy ettől meghalok, előfordulhat, de nem valószínű. Ha átvágom az egyik ütőeremet, akkor azért már nő annak a valószínűsége, hogy elvérzek, és meghalok. Ha lefejezem magamat, akkor biztos, hogy meghalok. Tehát a tünet súlyosságától, annak fajlagosságától függ a diagnózis valószínűsége.

Amikor tehát szűrővizsgálatot akarok végezni vagy végeztetni, akkor úgy kell megválasztanom a kiemelési jellemző értékét, hogy az magasán fajlagos legyen, mert akkor a hamis pozitív esetek számát minimalizálom, és nem költöm el az ország összes pénzét. Na persze van ennek fordítottja is, mert ha pl. repülőgép pilótákat akarok vizsgálni vagy autóbusz vezetőket, – sajnos a busz szerencsétlenségek miatt most sok időszere van ennek a kérdésnek, – akkor úgy kell vizsgálni, hogy a jel *érzékenysége* legyen magas, mert az meg a hamis negatívakat minimalizálja. Tehát nem fogok elnézni egyet sem, mert az óriási kockázat, hogy én, mondjuk, egy olyan szívbetegséget, ami fatális katasztrófához vezethet, elnézek, és ő pilóta vagy autóbuszvezető. Ennyit a szűréssel kapcsolatosan.

Az egyéni egészségvédelemből ki szokták felejtetni, hogy az ötödik parancsolat, a *ne ölj!* – ránk is vonatkozik. Nem tudom, a dohányosok ilyenkor mit gondolnak magukban, de tulajdonképpen fontolóra kellene venniük, hogy szánt szándékkal pusztítják, ölik a saját egészségüket.

Az **életmód** az, amely a környezettől függően a legnagyobb összefoglaló tényezője annak, hogy mennyire tudunk egészségesek maradni egyénileg és közösségként is.

A *táplálkozás* hatása közismert, mindenki sokat tud róla, bár itt is vannak meglepetések; most újabban kiderült, hogy a mangalica

az egyetlen olyan sertés, melyben telítetlen zsírsavak vannak, s így nem annyira káros, mint a többi más egyéb fajta húsertések zsírja. A valláserkölc bűnnek tartja a *falánkságot* (mennyiségi visszaélés), az *ínyencséget* (minőségi visszaélés) és a *torkosságot* (időbeni visszaélése a táplálék felvételnek). A böjtölés egészségvédő hatása napjainkban válik tudományosan is megalapozottá.

A *testmozgás* viszont – mint a régi szerzetes bölcsesség mondja: „*Ora et labora!*” (Imádkozzál és dolgozzál) – fontos, csak az a kérdés, hogy milyen életmód mellett és milyen lelkülettel végezzük. A testedzés, ha nem versenyszerű, hanem a szó eredeti angol értelmében levő, akkor jó (a *sport* szó eredetileg tengerparti fövényen történő ugrándozást, mozgást jelentett). Ettől a versenysport, amikor akár a hosszú távfutók, akár a síelők megérkeznek a célba, négykézláb állnak a végkimerüléstől, az oxigénhiánytól, hát ez valami egészen más, mint az a bizonyos testedzés (sport), amire szükség volna.

A *lélekedzésre* pedig nemigen szoktak figyelni; mondjuk a kispapok szemináriumában igen, ott erre külön személy van, a spirituális, aki segít abban – azt gondolom –, hogy a fegyelem és az öröm összhangját sikerüljön megteremteni. A fegyelem tele van etikai törvényekkel, az örömök pedig lehetnek kívánatosak, és ha ezek összhangban vannak, akkor ez igenis edzi a lelket. Persze a bajelhárítás is fontos dolog, arra különö-

sebben nem kell most kitérni, hiszen szinte naponta elhangzik az együgyű tanács: *aztán vigyázz magadra* – ahelyett, hogy azt mondanák *miben, hogyan vigyázzon magára*.

Egészségünk ügyéhez tartozik még az, hogy az egészségügyi ismereteket egyedileg is gyűjteni kell, még hozzá az adatkezelés szintjén. Ebben az informatika és a sokat hangoztatott információs társadalom már együttműködő lesz. Az egészségügyben az információ hordozók: a szó és a szám, vagyis a *szöveg*, valamint a *görbe*, és a *kép*; ez a három ismert, számítható forma, továbbá a metakommunikációval, testbeszéddel kifejezett metainformáció. Utóbbit nem szokták említeni, mert ez nem komputerezhető igazán. De azért az, hogy Önök most tudják, hogy én itt meggyőződésből beszélek, én meg tudom, hogy Önök ezt tudják rólam, ez metakommunikáció. Ezt nem lehet komputerezni, ez embertől emberig menő kapcsolatteremtést, és személyes jelenlétet igényel. Ezért van hiába a forródrót, meg a vörös telefon, azért a csúcstalálkozókat mégis megtartják, mert a vezető politikusok is egymás arcáról, tekintetéből, taglejtéséből, hanghordozásából olvassák le, hogy igazat mondanak-e egymásnak, vagy nem, van-e hátsó szándékuk, vagy nincs, és ebben ők azok, akik igazán – gondolom – gyakorlottak, mert egyébként a politikusi pálya semmiféle szakképesítéshez nincs kötve.

Az adatkezelés és az ismeretfeldolgozás azt jelenti, hogy az összefüggéseket és azok hatását is nézni kell, csak ezután kerülhet az ügy döntésre. Amikor mindez megtörtént, akkor következhet a közlés. Az adat és az ismeretfeldolgozás között van egy fontos dolog, nevezetesen az, hogy az adatokat meg kell mérni. Alapvetően három adat van: valamilyen *erőjellelű* adat, valamilyen *térfogat*, *térbeli* adat és valamilyen *időbeli* adat. Általában ezzel a három adattal úgyszólván minden természettudományos megállapítást lehet írni, csak megfelelő együttthatókkal, környezetben és összetételben kell őket elemezni.

Az adat magában azonban nem információ. Az csak adat. Az információ úgy keletkezik, hogy az emberi intelligencia közlést lát az adatoknak, és az ott fizikailag nem látható összefüggéseket meglátja. Ez a szó is ebből származik. Inter lego = közötte olvasok; a magyar is mondja, hogy a sorok között tud olvasni. Innen ered ez a szókép, hogy interlego, vagy ahogy hasonulással átment az újlatin nyelvekbe: intelligo. Ebből származik az intelligencia, sőt ebből lett a lecke, a lectio, ha magam számára akarok leckét vagy feladatot, akkor se-lectio, vagyis kiválogatom, amire szükségem van, és ha ezek éppen katonák, akkor légió a nevük. Ha az ismerettovábbítást vagy -keletkezést formába öntöm, latinul in-formare, ebből keletkezett az *információ* kifejezés.

Az ismereteket azonban továbbítani is kell, hiszen közösségben élünk. A megosztott ellátás ma az egyik legfontosabb dolog. Tréfálkozva azt szokták mondani, hogy a szakorvos egyre kevesebbről egyre többet tud, a végén a semmiről tud mindent; az általános orvos meg az egyre többről tud egyre kevesebbet, a végén a mindenről tud semmit. Hát valahol a kettő között van az a tudás, amit meg szoktunk osztani egymással, vagyis, ha bármilyen egyikszakmájú orvos igénybe veszi a másiknak a tudását – amikor az még nem a semminél tart – ezt a konziliumot megosztott ellátásnak (angolul: shared care) nevezik és ez napjaink specializálódását figyelembe véve egyre szűkszerűbbé válik.

Természetesen a tömeges ellátás esetében is lesz ennek szerepe, ugyanis, ha belépünk az Európai Unióba, akkor ez a bizonyos megosztott ellátás nagyon fontossá válik, hiszen a munkaképes lakosság munkavállalási ideiglenes elvándorlását (migrációját) 10%-ra becsülik a szakemberek. Ha az európai állampolgár szűkebb hazáján kívüli más országban megbetegszik, ott is el kell látni. Ezért valamiféle olyan információ-technológiát kell kitalálni, amivel ő is ellátást kaphat. Az említett ötnyelvű egészségügyi kártyával természetesen ez is a leg-egyszerűbben megoldott.

Az információ továbbítást *térben, időben,* és *szolgálati rendben* kell végezni. Térben azt

jelent, hogy bárhová a Földön, sőt az űrbe is. Az időbeni továbbításnak olyan tárolásúnak kell lennie, mely időtállóságot biztosít, hogy meg ne semmisüljön. Szolgálati rendben, azaz alá- fölé- mellérendeltségben továbbíthatóság azt jelenti, hogy érthető nyelven kell megfogalmazni. Ha leírják a beteg zárójelentésében, hogy a betegnek agrypniája van, akkor ma már egyetlen orvos sem fogja tudni, hogy alvászavara van. A múlt században ezt a szakkifejezést még használták.

Amikor a kommunikációról van szó, akkor annak is jelentősége van, hogy érthető nyelven történjék. A közlésnek természetesen van egy általános változata, a tudástér elérés, mégpedig oktatásbeli és világhálóbeli. Az oktatásbeliben megjelenik sok „tónusos” tétel, az egyházi szerepvállalásnak itt nagyon jelentős része van. De a meta-információknál is, hiszen az emberismeret, a karakterológia, a pszichológia a teológián is tanított tantárgy, és egyébként is, kinek lehetne nagyobb emberismerete, mint aki gyóntat.

A betegellátás feltételei között szintén vannak „tónusos” megjelölések. Azt szokták mondani, hogy a betegellátásnak két feltétele van: klinikailag indokolt és gazdaságilag megengedett. Ez így hiányos. A gazdaság egyébként sem „megenged”, legfeljebb elérhetővé tesz. A beteg az, aki megenged, és itt nagyon figyeljünk arra, hogy ma a sajtó, média és a köznyelv elcsúsztatja a fogal-

makat, és sokszor nem is vesszük észre, hogy mi az, hogy a gazdaság megenged; holott, mint mondtam, legfeljebb lehetővé tesz, nem pedig megenged. És vagy fölhasználom, vagy nem. A jog az, ami megenged, de főleg az egyén az, aki hozzájárul ahhoz, hogy vele mi történjék, ő az, aki megenged dolgokat (gyógyszerek), eseményeket (vizsgálatok).

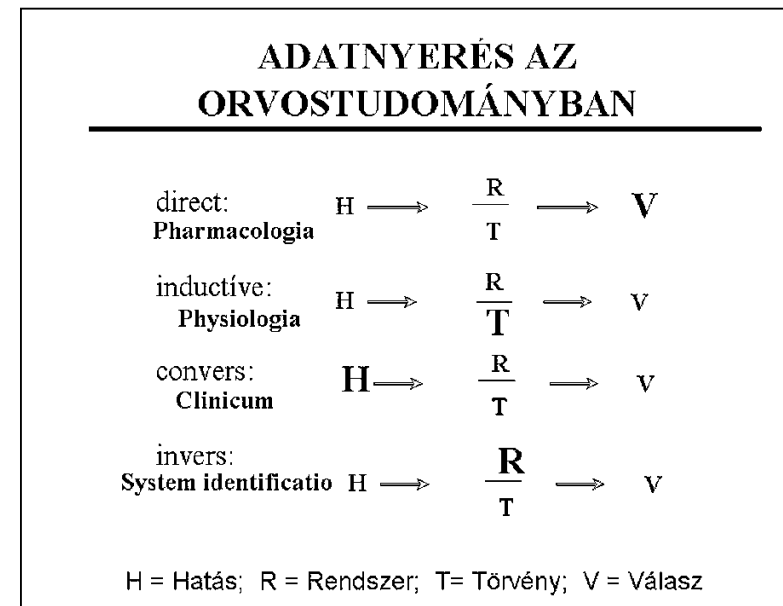
Tehát 7-féle feltétel van: 1) a tudomány szerint lehetséges, 2) klinikailag indokolt, 3) adott esetben alkalmazható, 4) legális és erkölcsileg is kifogástalan, 5) szervezésileg hozzáférhető. (Ez azért fontos, mert az ország két fele között nagy különbségek vannak az elérhetőséget, a szolgáltatások minőségét illetően), 6) a beteg felvilágosítva beleegyezik, azaz megengedi. És végül valóban nélkülözhetetlen, hogy 7) gazdaságilag elérhető is legyen.

Ennyit az egészségről.

2. Most nézzük: a **szellem egészségével** kapcsolatban milyen lehetőségeink vannak.

A tudás szerző vizsgálatok összetevői: egy hatás (H), melyet egy a rendszerre (R) alkalmazunk, amelynek működése valamilyen törvényszerűsége (T) nyugszik, s az adott hatásra valamilyen válasz (V) váltódik ki. (3. sz. ábra.)

Ha az a fajta felállás van, hogy ismeretes a HRT és keressük a V-t, akkor ez az ún. *direkt* módszer. A gyógyszer tudomány, a farmakológia így vizsgál, bead valamit a betegnek, ismeri a rendszert, tudja, hogy milyen

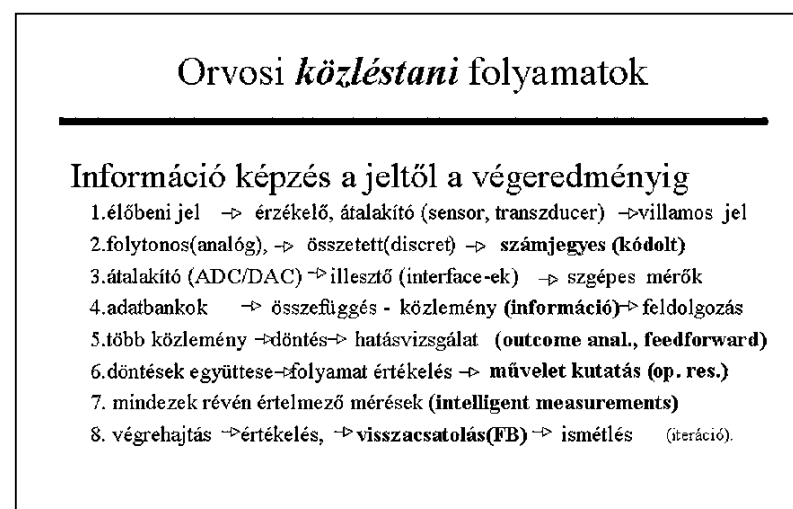
3. ábra

törvényszerűségei vannak, de nem tudja mi lesz a válasz, azt keresi.

Az *induktív*nél más a helyzet. Ott ismerjük a hatást, a rendszert és a választ, és a törvényszerűségeket keressük. Az élettan, a fiziológia az, ami ilyen módon működik.

Konverz módon vizsgál a klinikum, mert ott látjuk a tüneteket, amik válaszok valamire, ismerjük a rendszert és a törvényszerűségeket is, csak nem tudjuk, hogy mi volt az a hatás, ami okozta. Ez a leggyakoribb a betegellátásban. „Az, doktor úr, tessék mondani, mitől van?” – szokták a betegek kérdezni. Így jelenik meg ez a hétköznapi életben. És akkor, ha nem tudja az orvos, vagy azt mondja, hogy ez a *hetero allergiás subacut idiopátia*, ami azt jelenti, hogy halvány lila fogalma sincs arról, hogy a baj mitől lehet, vagy közli a valódi okot.

Végül van az *inverz* mód, ami a műszaki tudományokból került át a medicinába, s ez a rendszert azonosítja. Ugye mi boncolással szoktuk azonosítani a rendszert, vagy élet-tani kísérletekkel, de például az aggyal ezt elég nehéz megtenni, ott tehát az történik, hogy a *hatást*, a *törvényszerűségeket* és a *választ* ismerve, próbálunk következtetni arra, hogy a *rendszer* milyen lehet, tehát például az idegrendszer vizsgálata ilyen módon lehetséges. (4. sz. ábra)

4. ábra

Az orvosi közléstani folyamatok bonyolult rendszerén nem fogunk most végigmenni, csak érzékeltetem, hogy egy élőbeni jelet átalakítunk valamilyen elektromos-villamos jellé, aztán számítástechnikailag kezeljük, aztán összegyűjtjük, feldolgozzuk, közlemény lesz belőle, vagyis információ. Annak megnézzük a döntés után a hatását, outcome-analízisnek szokták ezt nevezni

a kimenetel vizsgálatot. A szociológiában sohse csinálják, ott mindig rajtunk kísérleteznek, pedig jó lenne előre megtudni, hogy mi lesz a hatása annak, hogy államosítanak, vagy például az egyházaknak elveszik az oktatási jogát stb.

A döntések együttese valamilyen folyamatértékelésbe vezet, és a műveletkutatás mondja meg, hogy hogyan kell ezt véghezvinni. (Operációkutatásnak is szokták nevezni.)

Mindezek után előfordulhat, hogy már maga a mérés számítástechnikailag kezelt, tehát úgynevezett intelligens mérésről van szó, vagyis a gép maga már javaslatokat tesz a döntés-előkészítésre. A végrehajtás után az értékelés jön. Itt már kérdés, hogy a végrehajtás erkölcsileg milyen módon történt, ebben az egyháznak valláserkölcsi kompetenciája egyértelmű, és jelentős szerepe lehet, még a legegyszerűbb tudományos kutatásban is. Itt kerül elő újra a visszacsatolás – amit az elején láttunk –, hogy ha nem jött ki tisztességgel a jó eredmény, akkor visszamegyünk a folyamat elejére, hogy újra kezdjük a folyamatot s nem az adatokat hamisítjuk meg a papírokon, hogy mégis a kell-értéket hozzuk ki.

Vajon igazak-e általában az állítások? Ez igen fontos kérdés. Azt gondolom, hogy minél egyetemlegesebben, általánosabban érvényesnek mutatkozik valami, annál valószínűbb, hogy igaz. Ha univerzális össze-

függéseket keresek, eszembe jut a régi mondás, hogy „mens agitat molem, az ész mozgatja a tömeget, az anyagot, akkor tulajdonképpen össze lehet állítani egy olyan táblázatot, ahol $I =$ intenzitás azaz erősség, $\Delta E =$ extenzitás-, vagyis kiterjedésváltozás. Egy-mással megszorozva, a fizikában erő \times út, az elektromosságban feszültség \times töltés, a kémiában kémiai affinitás \times tömeg, az élettanban például nyomás \times térfogat, (de ez máshol is, a gáziparban is és sok más helyen pl. az autókerekben is így van), szorzatok tulajdonképpen mindegyik összefüggésben munkát fejez ki. Bármilyen tudományterületen területen nézzük is. És ha a munkát elosztjuk az idővel, akkor kapjuk a teljesítményt, mint közismert. (5. sz. ábra)

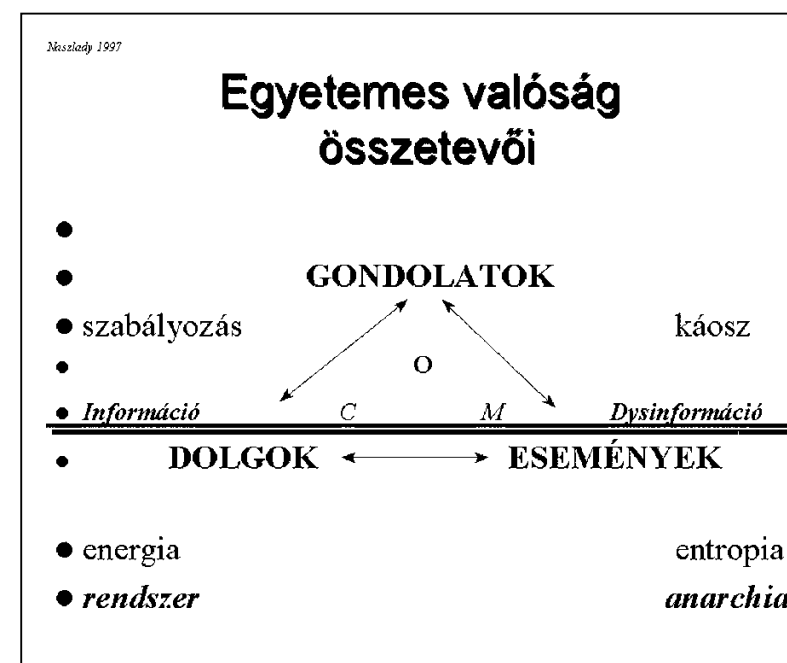
UNIVERZÁLIS ÖSSZEFÜGGÉSEK				
„Mens agitat molem”				
i	Δe		t	
erő	*	út	= M	T E L J
feszültség	*	töltés	= U	E S
affinitás	*	tömeg	= N	t = I T
nyomás	*	térfogat	= K	M É
$\sum \iota_k$	*	$\delta \epsilon_k$	= ΔE	NY

Nassziány 1998

5. ábra

Úgyhogy elég hiba, hogy a társadalombiztosítás a gyógyítás teljesítményéről beszél, mert ez azt jelentené, hogy az elvégzett munkát időegységre kellene értékelni, pedig a betegség gyógyítása nem lóverseny. *Teljesítés*, az igen. (A superman bénulása 8 év után kezdett javulni, mások hónapokig tartó kómából térnek eszméletre.) Teljesítette-e feladatát a medicina – ez az értékelendő, de nem a teljesítmény a fontos. Persze mindezt meg lehet fogalmazni matematikailag is, ami csak arra való, hogy azt mondhassuk, hogy nagyon tudományos a számítás.

Az univerzalitásról volt szó, nézzük, hogy az egyetemes valóságnak milyen összetevői vannak. (6. sz. ábra)

6. ábra

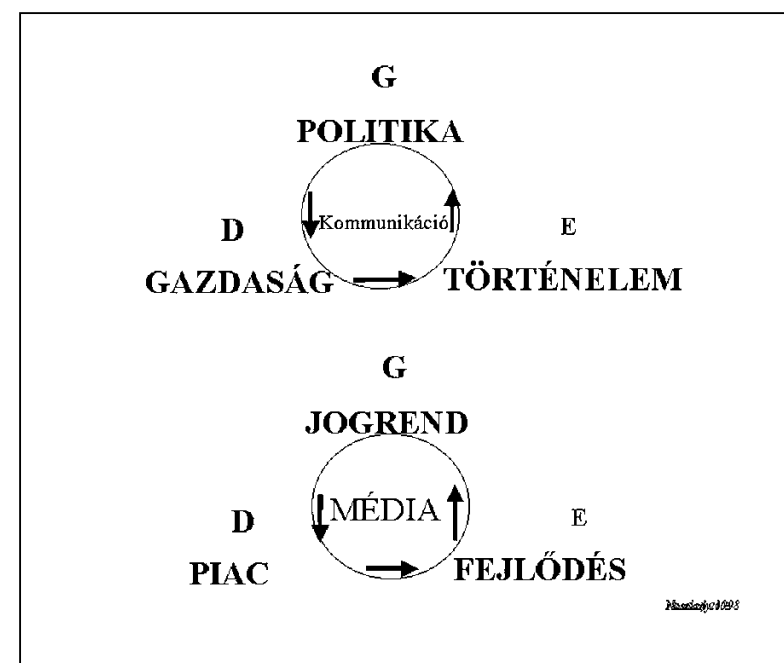
Nagyon érdekes, hogy ezek is háromfélék. Az alábbi hárommal minden leírható: *gondolatok, dolgok és események*. A *gondolat* az a rejtélyes erő, mely a másik kettőt változtatja. A *dolog*, az valamilyen kiterjedés, egymásmellettség; az *események* pedig valamilyen egymásutánosságok.

Ha szabályozásból eredően információt képezünk, és azt energia felhasználásra fordítjuk akkor *rendszer* keletkezik. Ha azonban a szabályozás helyett káosz van, dizinformáció keletkezik, akkor ez entrópia növelő lesz, vagyis energia vesz el – amit soha többé nem lehet visszanyerni –, és a végeredmény *anarchia*.

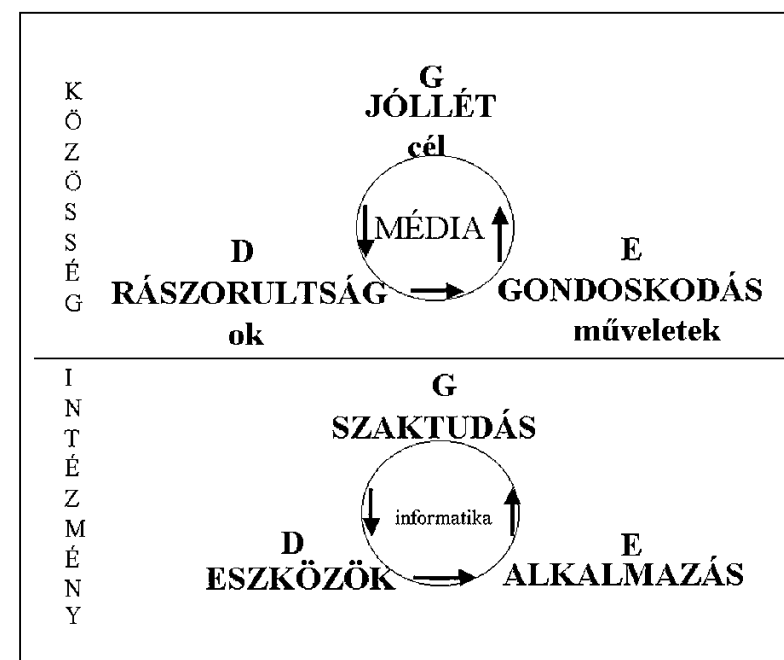
A gondolatok, dolgok és események között a COM a kommunikációt jelenti, ezek egymás között cserélődnek, kapcsolatban vannak.

Ha ennek a nagyon általános leírásnak az analógiájára elkezdünk fókuszálni egyre kisebb egységekre, akkor azt fogjuk látni, hogy a gondolatoknak megfelelő erőjellelű összetevő a politika, egy dolognak megfelelő kiterjedés jellelű összetevő a gazdaság, és a történelem, az valamilyen eseményeknek a sorozata, továbbá a kommunikáció az, ami köztük is információ áramlást biztosít. (7. sz. és 8. sz. ábra)

De ábrázolható tovább, ha a politikát még jobban konkretizálom, akkor jogrend lesz, a dolog piac lesz és az esemény a fejlődés lesz. A piaccal kapcsolatban fogalmi

7. ábra

8. ábra

zavarok alakultak ki, mert piacfelmérés, piackutatás most a jelszó, csak egy baj van, hogy a piackutatás nem a szükségleteket méri fel, hanem az eladhatóságot. Az eladhatóság meg reklámfüggő. Tehát igény és szükséglet nem esik egybe. A szükséglet valódi igény, az igény eltúlzott szükséglet. A valódi szükségletnek kellene annak lennie, ami kereslet képében vezérelné a piacot, de ma nem ez történik. Ma az történik, hogy a reklámokkal igényeket gerjesztenek, az igények többek, mint a reális szükséglet, ezért a piac egészen más, mint aminek lennie kellene. Ez persze voltaképpen erkölcstelen. Csak az a furcsa, hogy a fair play, a tisztességes játék az angol vásár (fair) szót tartalmazza. Annak idején tudták, hogy a piac olyan hely, amely nehezen ellenőrizhető, belső kontrollnak alávetett, ahol tisztességes vásárhoz illő (fair) viselkedésre volna szükség.

Ha még tovább folytatjuk az analógiát, akkor az a bizonyos jól-lét, az valamiféle erőjellelű cél, ám a cél egyébként is furcsa; egy kis szofisztikával azt lehet mondani, hogy olyasmi, ami mindent mozgat, és soha sincs, mert amíg cél, addig nincs meg, amikor meg már megvan, akkor már nem cél. Olyasvalami, mint az erő. Nehéz megfogni. Csak a hatásait tudjuk észlelni.

A rászorultság bizony elég kiterjedt Magyarországon, és a gondoskodás lenne az az eseménysorozat, amivel műveletek elvégzése által helyrehozzuk a betegeket vagy a közös-

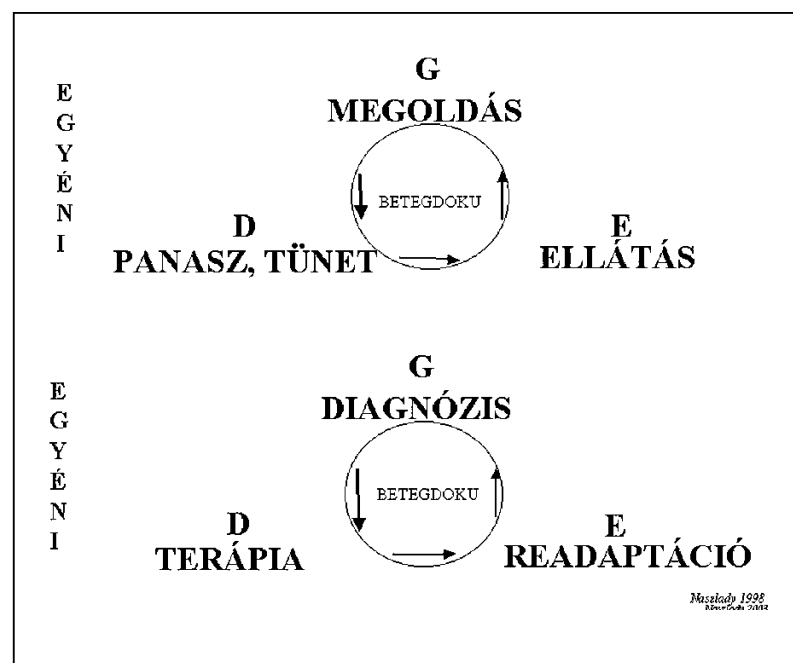
ségnek az ügyeit. Ez a közösségi megközelítés. De van egy intézményi megközelítés is. (8. sz. ábra)

Ha még közelebbről tekintjük a hasonlóságot, a szaktudás jelenti az erőt, az eszközök jelentik a dolgokat, és az alkalmazás jelenti az eseményeket. Ezt a hármas megközelítést tovább szűkítve az egyénre, azt lehet megállapítani, hogy a megoldás, ami az ő egyéni problémáját megszünteti, azok a jó *gondolatok*, a panasz és a tünet az, ami meglehetősen kiterjedt és megfogalmazható *dolgokból* tevődik össze, az ellátás lesz az az *eseménysorozat*, amivel működését rendezni sikerülhet. Még inkább szakmai irányban megnevezve az egyéni ellátásnak ezt az univerzális vázlatát, a diagnózis az, ami a gondolat, a terápia az, ami a dolgokból áll, és a readaptáció, az az eseménysorozat, amivel újra vissza tud térni a közösséghez, és saját magához. (9. sz. ábra)

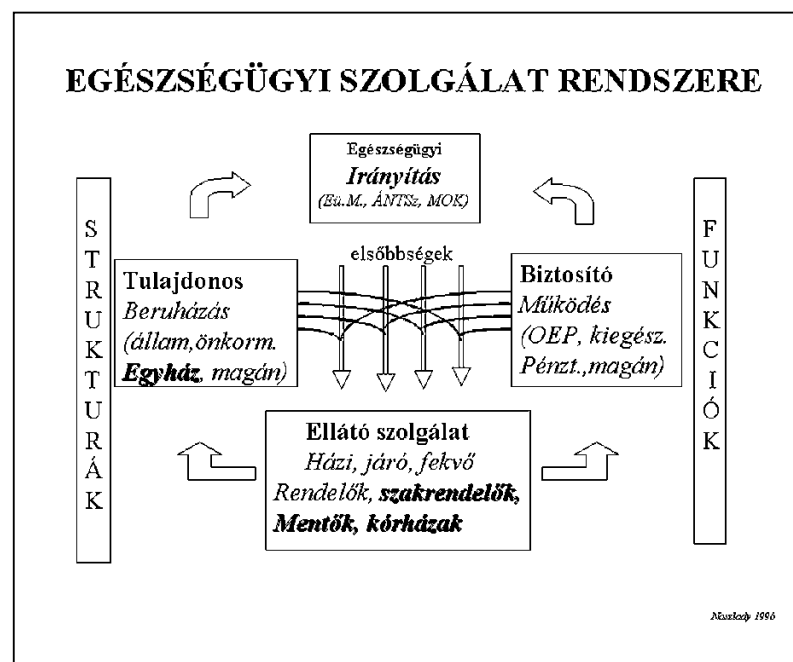
Milyen is a helyzet Magyarországon?

Milyen rendszere van a magyar egészségügynek? (10. sz. ábra)

Létezik egy egészségügyi irányítás: Egészségügyi Minisztérium, ÁNTSZ, Magyar Orvosi Kamara. Ezek meghatározzák, hogy mik a tennivaló elsőbbségek, avagy prioritások. Tehát kiemelten ezekhez járul hozzá beruházási és fenntartási kötelezettsége alapján a tulajdonos: az állam vagy önkormányzat, vagy magánvállalkozó, illetve egyház, például a Budai Irgalmasrendi Kór-

9. ábra

10. ábra

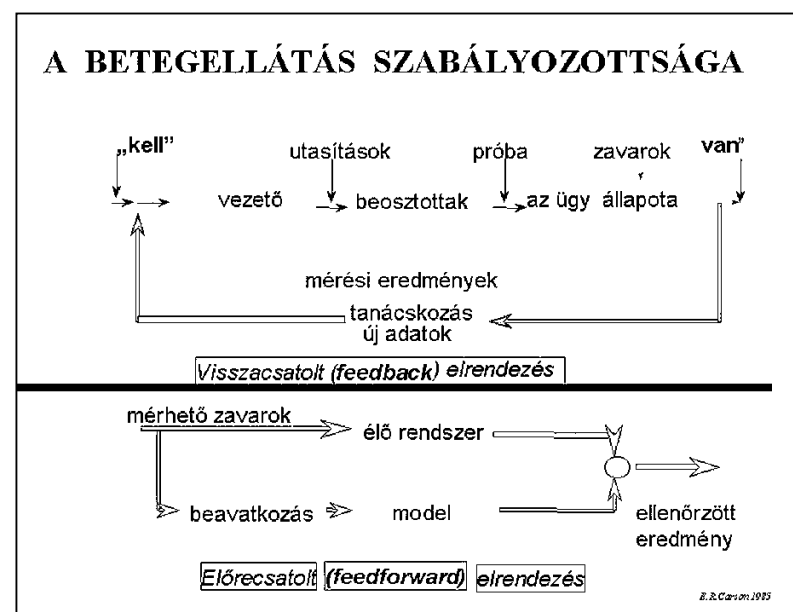
ház, illetve más kórházak, Bethesda, Mosdósi Szív- és Tüdőkórház, a MAZSIHISZ Szeretetkórháza és így tovább esetében. Az egyház, mint tulajdonos, strukturális segítséget nyújt, azaz beruház. A mai magyar jogszabályrendszer szerint a tulajdonos feladata az épület létrehozása, karbantartása, az eszközök vásárlása, a fenntartás. A biztosító csak a működést finanszírozza, ilyen az Országos Egészségbiztosító Pénztár (OEP), esetleg kiegészítő biztosítás, vannak kiegészítő pénztárak, sőt magánbiztosítás. Ha most teljes magánosításnak nézünk elébe, ami, remélem nem fog bekövetkezni, akkor egyértelmű, hogy a tulajdonos, aki a tőkét hozza, nem fog jótékonykodni, a befektetett pénzt valamilyen módon szeretné kamattól visszanyerni, vagyis amit befektet, azt vissza is veszi. Ettől nem lesz jobb az egészségügy.

Az egyház nem ilyen. Mert a Budai Irgalmasrendi Kórház már eddig is több száz milliót kapott az Irgalmas Rendtől, és ők soha nem kérik ezt vissza, hát ez azért egy más dimenzió; itt van óriási különbség a magánosított állami, önkormányzati egészségügyi intézmény és az egyházi intézmény között. Magyar Máltai Szeretetszolgálatunk részt vesz a betegellátásban is, vannak szakrendelőink, például rengeteg önkéntes díjtalan szakorvosi óraszámmal, továbbá működnek Ápolási Otthonaink szerte az országban. Máltai Mentős Szolgálatunk is van, és kró-

nikus betegek számára még kórházunk is működik Vácott.

A fehér nagy nyilak az ábrán elvileg az információáramlást jelzik, csak sajnos nem igazán működnek ezek rendszeresen.

Néhány szót most a szabályozott egyéni ellátásról. Itt két lehetőség van. Az egyikben a vezető elhatározza, hogy a beosztottnak milyen utasításokat ad, s ezzel bizonyos tennivalókat is előír. Ez teljesen általános, nemcsak az egészségügyben, hanem mindenféle ügyintézésben ez így történik. Vannak persze zavaró tényezők, s az elért eredményeket („van”) össze kell hasonlítani a tervezettel („kell”). S ha a „van” eltér a tervezettől, akkor jön az újabb mérés, újabb tanácskozás, újabb adatok, és kezdődik a dolog előlről. Ezen az úton végigmentünk az előzőekben. (II. sz. ábra)

11. ábra

De létezik másik megoldás is, az úgynevezett előrecsatolt elrendezés. Ehhez az kell, hogy az élőrendszernek legyen egy hűségese – lehetőleg számítógépes – modellje. A hűséges modellre alkalmazzuk azokat a beavatkozásokat, amelyekről azt gondoljuk, hogy jók lesznek, és itt vizsgáljuk az ellenőrzött eredményt. Csak akkor állunk le ezzel a kísérleti folyamattal – még az élővel semmi sem történt! – amikor az ellenőrzött eredmény az lesz, ami „kell”. Ekkor azt a beavatkozást, amely a „kell” eredményt produkálta, csak azt alkalmazzuk az élő rendszerre.

Ilyenkor nincs először kijött rossz eredmény, amikor mégis valamit utólag, másképp ismételve kitalálunk, hogy valahogy helyrehozzuk a kell-van eltérést.

Ennyit a szellemi egészségvédelemről.

3. A közösség egészsége és a politika. Utóbbi a hatalom megszerzésének és megtartásának a módszertana. Az értelmező szótár itt befejeződik, de egy humanista szintű erkölcs is már úgy egészíti ki, hogy ...a közjó biztosításának intézése érdekében; hívők és egyháziak még azt is hozzátesszük, hogy a közkerölcs védelme is a politika feladatai közé tartozik.

Chesterton azt írja az *Eretnekek* című könyvében, hogy „választanunk lehet: vagy uralkodó törvények, és akkor köztársaságpártiak vagyunk, vagy törvényes uralkodók, és akkor monarchisták vagyunk

kiráypártiak vagyunk. De, ha azt mondjuk, hogy se szabályok, se királyok, akkor hülyék vagyunk”. (12. sz. ábra)

Uralkodó törvények	vagy	törvényes uralkodók
<i>Az Állam küldetése</i>		<i>az Egyház hivatása</i>
végrehajtásához az alábbiakat gyakorolja:		teljesítéséhez a következőket várja el:
kinevezés		kiválasztódás
külső erő		belső erő
jog		erkölcs
uralom		engedelmesség
hatalom		szolgálat
állapotbeli kötelesség		cselekvésbeli felelősség
haladás		fejlődés

12. ábra

Az állam és az egyház összehasonlítása itt abban a vonatkozásban, ahogy a címben szerettem volna érzékeltetni: az államnak küldetése van, az egyháznak hivatása.

Az állam kinevez, és a ebben a jelöltön kívüli erő működik közre, a jogot használja. Bizonyos uralmat gyakorol, sőt hatalmat, és tisztességes ügyben állapotbeli kötelességének eleget tesz, továbbá szelvény-hosszában haladást hirdet.

Ezzel szemben az egyház hivatásának teljesítéséhez a következőket várja el: Nem azt várja, hogy ő kinevezzen így, úgy,

amúgy, hanem hogy a vezető választódjék ki. Belső ereje legyen feladata végrehajtásához. A joggal szemben az erkölcs legyen az erősebb meghatározó, egyben nagyobb szabadságot biztosító tényező. Az uralommal szemben az engedelmesség áll. A hatalommal szemben a szolgálat, az állapotbeli kötelesség mellé elvárja a cselekvésbeli felelősséget, és a haladással szemben jobban támogatja a fejlődést. Miért? Mert a haladás más, mint az önszabályozó fejlődés. Az ember hajtja végre a haladást, Isten hozza létre a fejlődést. A haladás előre lép, a fejlődés kibontakozik. A haladás egyirányú, hogy ne mondjam: vonalas, a fejlődés egyidejűleg sokirányú térben-időben. A haladás sok feleslegest állít elő, a fejlődés nem hoz létre feleslegest. A haladás sok mindent elhagy, mert a feleslegest elhagyja maga mögött, a fejlődés magába foglalja a megelőzőt. Tessek egy magra gondolni, vagy egy hagyományra, magzatra vagy bármire, ami fejlődik. A haladás sokszor célt tévesztő, hát ebből bőven volt tapasztalatunk, de a fejlődés szinte mindig célszerű, és amaz revolúcióval változtat, ez meg evolúcióval. A volvo, volvere azt jelenti: görgetni, hogy ha az adott fő iránytól eltértünk, s rájövünk, hogy nem volt jó a választott irány, akkor visszaforgatás, re-volúció történik, amivel persze tönkretesznek mindent, ami addig létrehoztak; ezért mondtam, hogy sok feleslegest állít elő, és a revolúció éppen azt jelenti, hogy

A haladás más, mint az önszabályozó fejlődés	
az ember hajtja végre a haladás-t	Isten hozza létre a fejlődés -t
előrelép	kibontakozik
egyirányú vonalas	egyidejűleg sokirányú, térbeli
sok feleslegest állít elő	nem hoz létre feleslegest
sok mindent elhagy	magába foglalja a megelőzőt
sokszor céltévesztő	szinte mindig célszerű
revolúció-val változtat	evolúció-val változik

13. ábra

valamiféle visszagörgetés arra a pontra, ahol az eltérés történt a rossz irányba...

Az evolúciónál ez nincs, ő szisztematikusan szervesen fejlődik és úgy hozza létre az újat, hogy a megelőzőket magába foglalja. Tessék a matematikára gondolni. Vagy a filozófia perennisre. (13. sz. ábra)

Korunkban a világ globalizálódik, nemcsak Magyarország, de az Egyház sem tudja kivonni magát a hatása alól. Ez való igaz, mert a távközlés és az utazás révén a világ valóban zsugorodik, jóllehet az utazások révén közelebb kerültünk, de az a távközlés révén egyúttal távolabb is – egymástól. Hiszen, ha fölhívhatom telefonon, minek mennék oda. Igaz, a metakommunikáció érdekében sokszor mégis érdemes odamenni.

A *Global Forum* című kiadvány az egészségügy világszerte gyűjtött adatait mutatja be – nos ennek állnak itt a 99-es adatai, me-

lyekből persze csak néhány van kiemelve, ugyancsak a már említett életveszteséggel. Ezek arról szólnak, hogy harminc év alatt (1990–2020-ig) milyen változások jósolhatók. Látszik, hogy a fertőző légzőszervi megbetegedések csökkenni fognak. A veleszületett szívrendellenességek gyakorlatilag nem változik, amíg bele nem avatkozunk a génállományba. (14. sz. ábra)

Amit ki akarok emelni: az idegfeneszítő állapotok (stressz) okozta szívbetegségek (koszorúér-meszesedés, infarktus és következményei) 3,4-ről 5,9-re nőnek. Ez ennyi elvesztegetett évet jelentene az életből. Az agyi és agyérbetegségek (cerebrovascularis inzultusok) 2,8-ről 4,4-re nőnek, és az alkoholizmus 1,2-ről 1,7-re. Ezekről a betegségekről pontosan tudjuk, hogy azért következnek be, mert az ember sikertelen, mert a versenyben kudarcot vall (frusztrálódik),

Global estimates of disease burden for major diseases and risk factors in 1990 as measured by DALY* (Global Forum for Health Research 10/90 Report 1999)					
Cause	Burden of disease		Cause	Burden of disease	
	1990	2020		1990	2020
↓ Resp.infect.	8,2	3,1	COPD	2,1	4,2
			Tuberculosis	2,8	3,1
↓ Congenital	2,4	2,2	Isch.heart d.	3,4	5,9
			Cerebrovasc.	2,8	4,4
			Alcohol	1,2	1,7

* DALY (Disability Adjusted Life Years)= time lost due to premature death with time lived with a disability

14. ábra

és ebből kifolyólag végelkeseredésbe (depresszióba) esik, gyengül az immunrendszere, lerakódnak azok az anyagok, melyeket elégethetne, ha mozogna, egy szóval kialakul benne ez az elsősorban környezeti ártalmakra való reagálás miatti betegség sorozat.

De nemcsak a környezet okozza a bajt, hanem az erőszakos, szándékos és nem szándékos sérülések. (Utcai balesetek, saját fegyverrel elkövetett sérülések, az erőszak, a háború, mind nőni fog.) Az elvesztegetett emberévek globálisan mind-mind nőni fognak e jóslás szerint, hacsak nem változik meg valami alapvetően. Az emberiségnek jelenleg a globális irányultsága, trendje lefelé megy. (15. sz. ábra)

Itt egy érdekes szám a 10/90. Kétféle értelme is van. Az összes egészségvédelemre rendelkezésre álló pénznek a 90%-át fordítják

a megoldandó kutatási problémák mindössze 10%-ára; és megfordítva, a lakosság 90%-a alapellátásának biztosítására csak az elérhető pénznek csupán 10%-át fordítják.

Hát nem csoda ezek után, hogy a világon sehol sem javul a helyzet. Bár egy-egy szakterületen van javulás, viszont másokban romlás van.

Nézzük meg az egyetemes valóság és az idő viszonyát. A legáltalánosabb „hármunk” – az erő, kiterjedés és idő – hogyan feleltethető meg mindezeknek. Az *eszme*, a *szervezet*, és a *működés* – a 3 fő kategória. Az információ az eszme esetében is, mint erő, gondolatként jelenik meg; a szervezet kiterjedésénél a dolgok jelennek meg, az időbeni működés az események sorozata. (16. sz. ábra)

Hogyan viszonyulnak a múlt, jelen és a jövő kategóriáikhoz? A múltban a gondo-

Trends in Unintentional and Intentional Injuries, (Global Forum for Health Research 10/90 Report 1999 p.113.)		
	%Global burden (IN DALY)	
	1999	2020
Road traffic accidents	2.5	5.1
Self-inflicted	1.4	1.9
Violence	1.3	2.3
War	1.5	3.0
Other unintentional injur.	8.5	7.9
Summing up:	15.2	20.2

DALY(Disability Adjusted Life Years)=
time lost due to premature death with time lived with a disability

Nászalady 1999

15. ábra

Egyetemes valóság és idő			
	Eszme <i>erő</i>	Szervezet <i>kiterjedés</i>	Működés <i>idő</i>
Információ	GONDOLAT	DOLOG	ESEMÉNY
múlt	<i>tudás</i>	<i>irattárak</i>	<i>nevelés</i> <i>tanmenetek</i>
jelen	<i>hírek</i>	<i>nyomtatott</i> <i>újságok</i> <i>elektronikus</i>	<i>közlés</i> <i>összejövetelek</i>
jövő	<i>tervek</i>	<i>sugárzások</i>	<i>kutatás</i>
Dysinformációk	—————→	Kudarcc	→stressz

Nászalady 1999

16. ábra

latok a tudást, a dolgok a könyvtárakat, az események a nevelést jelentik. A jelenben a gondolatot a hírek képviselik, a dolgokat a sajtó (nyomtatott vagy elektronikus), az eseményt maga a közlés, például az össze-jövetelek. A jövő gondolatait a tervek, a dolgokat olyan kommunikációs eszközök, amikről még nem is tudunk, de már léteznek (pl. telekinesis), és a kutatás jellemzi azokat az eseményeket, amik a jövőre vonatkoznak.

Ez mind igaz, ha igaz. De a dizinformációk hemzsegek, ennek pedig kudarc és stressz lesz a következménye, ahogy ezt az előbbi ábrán mutattam, és ami ebből kifolyólag szív- ér és agyi betegségek forrásává válik.

Feladat, hogy az adatokból kell az ismereteket képezni; ha az alkalmazott *hatás* nem megfelelő, vagy gyenge vagy erős, vagy a módja rossz, okatlanul vagy céltalanul alkalmazzuk, akkor persze hamis eredményeket kapunk. Ha a *törvényszerűség* megállapítása hibás, pl. lehetetlenből lehetségesre következtetünk, (pl. a világ magától lett), a lehetségesből ténylegességre, jóllehet régi filozófiai tétel, hogy – de posse ad esse – nem szabad következtetni; létezésből működést állít, aki azt mondja: ha jelen volt, akkor ő csinálta, pedig nem igaz; túlszabályozottság: gondoljanak a forgalomirányítókra, hogyha mindent betartanak, akkor végül nem működik semmi; lehet, hogy a válasz hamis,

mert nem megfelelő az indikátor, ami jelzi a választ, például a hízelgő orvos nem biztos, hogy jó orvos, s ha a hízelgés az indikátor, akkor sajnos hamis lesz a válasz. Vagy a saját reagálást semmibe véve, azt hiszik, hogy a gyógyszerből piros a beteg bőre, pedig nem, hanem a méregtől piros, mert pl. már másfél órája a nővér nem vette ki alóla az ágytálat. Az észlelés téves, s azt hiszem, hogy ő kiegyensúlyozott, pedig csak flegma, vagy azt hiszem, hogy tetteti a bajt, pedig valóban beteg szegény. A rendszer leírása is lehet téves, kevesebb, több, amint az ábrán fel van sorolva. (17. sz. ábra)

Adatból ismeret képzés hibái		
HATÁS kiválasztás alkalmatlan	gyenge	
	erős	
	módja rossz	ok-talanul
		cél-talanul
	lehetetlenből	lehetséges
TÖRVÉNY megállapítás hibás	lehetségesből	tényleges
	létezésből	működés
		túlszabályozottság
VÁLASZ hamis	a reakció másra	inadekvát indikátor,
	az észlelés téves	saját reagálást semmibe vesz
		stabil vagy labil
RENDSZER leírása téves	összetevőiben: több, kevesebb, más	
		létezőt tagad
	belső kapcsolataiban	nem létezőt állít
		nem teljes

17. ábra

Még háromféle összefoglaló hamisítást (dysinformációkat) mutatnak be az alábbi sorok.

Az egyik az állítások jogosulatlan szűkítése. Például, ha bármire ráírják, hogy X-bizottság véleményezte, de hogy mi volt az a vélemény, az már nincs ott. Az alkotóképességet (kreativitást) az ösztönkielégítésre szűkíteni: ez az embert teljesen lealacsonyítja, a művészt lebecsüli. Az egészségügyi ellátást csak két dologtól függőnek venni: fentebb már szerepelt, hogy 7 dologtól függ, nem kettőtől. De ha csak kettőt veszünk, akkor a többivel nem kell törődni.

A másik a jogosulatlan kiterjesztés. Például liberalizmust a hadseregére. Képzeld el, hogy szavazással döntenek el, hogy támadunk-e vagy sem. Kétkedést a nevelésre; házasságot a homoszexualitásra; fokozatosságot a jobbra hajts!-ra; (átvitt értelemben is). Képviseleti demokráciát a részvételre.

Egy harmadik féle hamisítás a hibás alá-fölérendelés, például etikát a közmegegyezés alá. Például tanárokat a diákosztályozás alá. Például alaptantárgyat választhatóvá tenni. Például eszközt céllá tenni. Ilyen a hatalom, pénz, szex, melyek nem célok, csak eszközök.

A stresszkeltő politika akár nemzetrontó is lehet, mindjárt 8 csapást itt el lehet sorolni. **Lefejezni** a nemzetet (tanterv, tandíj, oktatócsökkentés), **elszegényíteni** (privatizációs kótyavetye, földtulajdont idegeneknek eladni, kisebbségek pozitív megkülönböztetése (indokolatlanul, törvénnyel eltúlozva). **Új rabszolgaság** (a politikai és a pénzhata-

lom összefogása). **Öntudatirtás**. (Korábbi elnökünk mondta: „a nemzeti kultúrának se legyen prioritása” – hát minek legyen akkor? Melyik kultúrának?). **Nemzetközi integráció** inkulturáció helyett. Aktuális. Európába nem integrálódunk. Technikailag igen, integrálódunk kell, hogy össze lehessen kötni a készülékeket, de a nemzetnek inkulturálódnia kell, vinni kell a kultúráját, és azt ott is érvényesíteni. A **népesség pusztítás** is egy csapás, (az abortusz, szülőotthonok számának csökkentése, elvándorlás, alkoholisálás, anómia, amikor már senki semmiről nem tudja, hogy az micsoda, depresszió és öngyilkosság). Ezekben elég alaposan előre vagyunk.

4. **A lélek egészsége**. Mik az alapvető stresszképzők? A kétségek. *Testi* vonatkozásban: **lenni vagy birtokolni**. Ma, ha Magyarországon valaki megkérdez egy 45-50 éves férfit, hogy *pénzt vagy életet*, az illető kapásból rávágja, hogy: *inkább az életet, mert a pénzt öreg napjaimra tartogatom*. Azt hiszik, hogy ez anekdota vagy vicc. Ezt csinálják. A magyar 45-55 éves férfiak halálozása messze a legmagasabb a világon, mert beleszakadnak a pénzkeresésbe, amit szeretnének öregkorukra félretenni, de azt nem érik meg, mert előbb meghalnak.

A szellemi részben: A szabadság vagy a véglegesség. A szabadságról sokan azt hiszik, hogy cél, de nem az: üres hordó, meg kell

tölteni valami értékkel. Föl lehet persze állni rá és szónokolni, de az nem ugyanaz. És a véglegesség pedig azt jelentené, hogy valami módon előre el vannak döntve az események. Vigyázat: Nincsenek determinálva. Téves nézet, hogy ha Isten tudja, hogy mi lesz, akkor nem is lehet másképp, mert azáltal, hogy tévedhetetlen nem is történhet másképp. Ez nem igaz. A világítótoronyból az őr jól látja, hogy a hajó el fog a viharban süllyedni, de nem ő akarja. Pedig biztosan tudta előre.

A társadalomban: az igazságosság vagy az irgalom érvényesüljön jobban? Hát vajon melyik? Az én szerény megoldásom a következő: az igazságosságot a közösséggel szemben kell alkalmazni, az irgalmat pedig az egyénnel.

Lelki vonatkozások: Hinni vagy kételkedni? A hit helyett ma sokan a hiszékenységre építenek, a kételkedéssel kapcsolatban pedig az univerzális kétkedés: nana, biztos, hogy úgy van? Tessék visszagondolni az első elemire, amikor a tanító néni fölírta az „a” betűt. Senki sem kételkedett benne, különben soha az életben nem tanult volna meg olvasni. 27-szer el kellett hinnie, hogy a, b, c stb., csakugyan az, aminek tanítják, s csak utólag lehetett ellenőrizni, de először el kellett hinni, és nem kételkedni.

Hogy a tanító nének higgyenek, ahhoz neki tekintélyesnek, mesternek kell lennie. A latinban a magis azt jelenti: inkább. Aki

inkább tudja a dolgokat, az a magister vagy mester. Aki mester-ség nélküli, az a sine magister vagy sinister; ez utóbbi bal-t jelent, a magyarban az illetőt baleknak mondjuk. Tehát ez átment a magyar nyelvbe is.

A mesterről azt állítják, hogy szerepe van. A szerep csodálatos dolog. Ma minden pszichológus, minden pedagógus azt mondja: apaszerep, anyaszerep, testvérszerep, vagyis olyan, de nem az. Romboló nézet, mert ezt sugallja semmi sem az, mint aminek látszik.

Az állapotbeli kötelesség ugyan összhangban látszik lenni ezzel, mert ha oda tették, akkor megteszi, ez a szerepe. Igen ám, de ehhez az a bizonyos küldetés, külső erő, uralom, és jog tartozik, már egyszer volt róla szó, a nem szerepjátszónak a működésbeli felelősség felé kell változnia, és ez a hivatás. Csak megjegyzem, hogy a küldetés a zsinagóga szóban jelenik meg, az ecclesiában meg a hivatás. Tehát nem a küldöttek, hanem a hívottak gyülekezete.

Etikai elvek közösségek számára, hogy a stressz csökkenjék:

– *Testi-lelki támaszt nyújtani*, annak és akkor amikor rászorul és szívesen veszi.

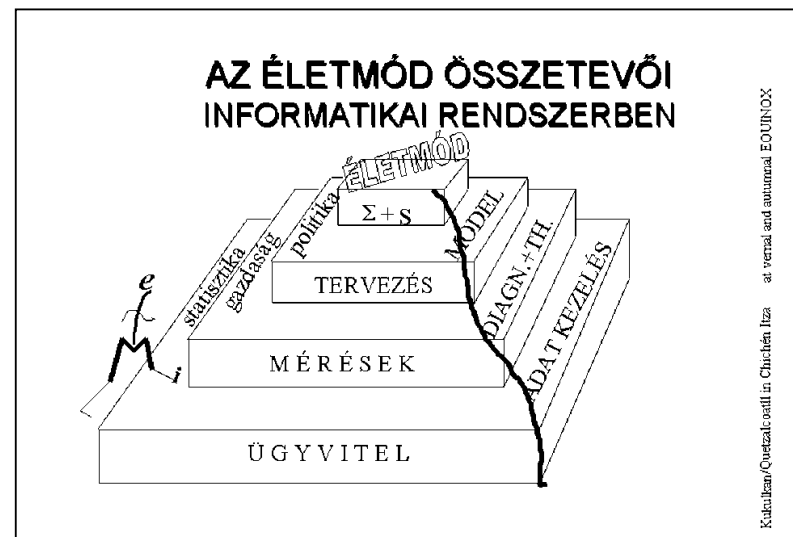
– *Helyesen választani*, tapintattal azt, amire szüksége támadt.

– *Kockázatot/előnyt mérlegelni*, vagyis nem mindenáron beavatkozni más életébe.

– *Jót tenni, titkot tartani*, tehát igazán jót, nem azt, ami annak látszik és nekünk jó.

- *Igazat beszélni*, akkor is, ha nekünk nem előnyös és, de csak, ha jogos a kérdező.
- *Emberi méltóságot megőrizni*, sajátunkét is, másét is, minden körülmények között.

Ha informatikai szempontból egyetlen ábrában (18. sz. ábra) akarnám összegezni az életmód összetevőit, akkor a piramis bal oldala a medicina, az orvostudomány, fokozatai: az adatok összesítése, diagnosztikaterápia, modellképzés, s akkor az életmód befolyásolásához a megfelelő utat bejártuk. Egy általános, bármilyen szellemi tevékenységhez, ügyintézéshez a szemben levő oldal lépcsőit kell megtenni; a jobboldalon közösség útja látszik a statisztikától, a gazdaságon át a politikáig. És hol a lélek? Hátul van, azért nem látszik, de azért előre sugárzik, méghozzá a következő módon: A lelkiességnek van emberi és emberfeletti vonatkozása. Az emberi vo-

18. ábra

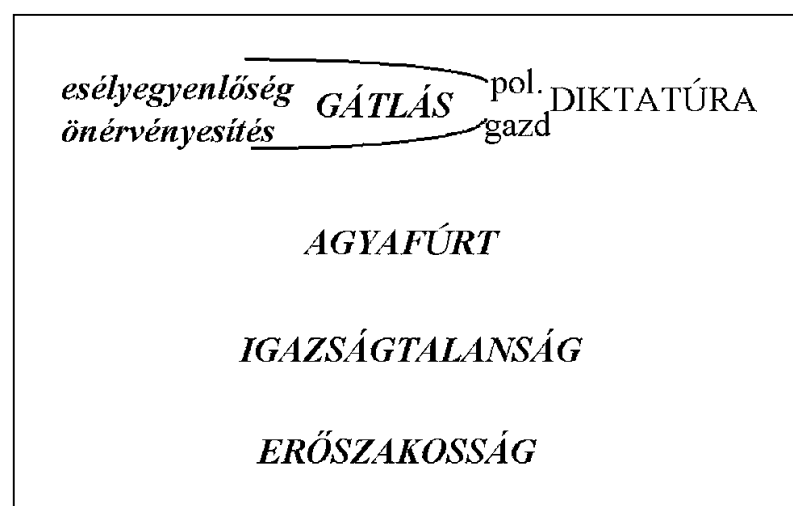
natkozás, ami az ideális lenne, és egy *humanista* is teljesítheti, az általában egyéni, sok a vesztes a versengő világban, ezért segít versenyezni annak, aki kéri, ez szép dolog, tulajdonképpen egy korlátozott önzésről van szó, (mondhatnám, hogy ilyen az Ószövetség), és előfordulhat, hogy áldozattá válik.

A *keresztény* elvárás ugyan emberfeletti, tehát neki fontosabb a közösségi, az egyéni-vel szemben; a sok vesztesel szemben mindenki nyertes, mert versenyez segíteni nemcsak segít versenyezni, és nemcsak annak, aki kéri, hanem azoknak is, akiket megtalál, lásd Máltai Szeretetszolgálat. A korlátozott önzéssel szemben korlátlan önzetlenség: ezt tanítja az újszövetség, és áldozattá válni vagy áldozatot vállalni, nem ugyanaz. Tessék arra gondolni, micsoda a különbség Mindszenty kardinális és – mondjuk – Maléter Pál sorsa között. (19. sz. ábra)

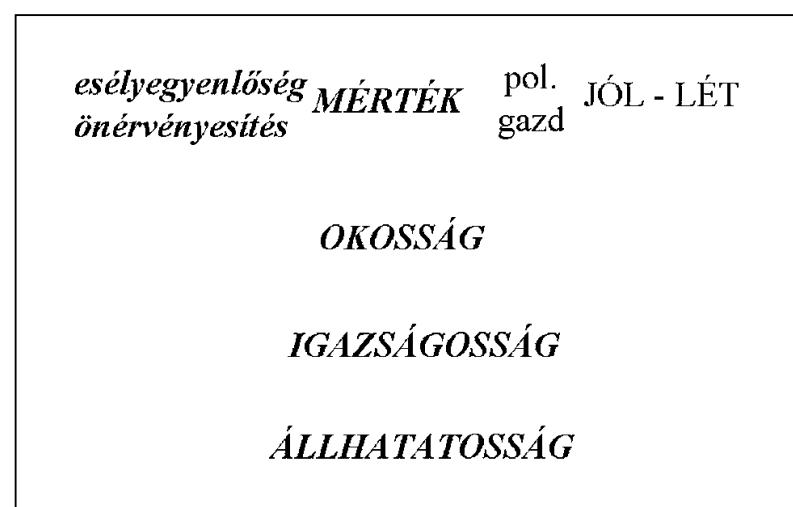
<i>Lelkiesség</i>	
<i>emberi</i> (ideális)	<i>és emberfeletti</i> (elvárt)
<i>humanista</i> egyéni sok a vesztes, ezért segít versenyezni annak, aki kéri korlátozott önzés áldozattá válik	<i>keresztény</i> közösségi mindenki nyertes, mert versenyez segíteni azoknak, akiket megtalál korlátlan önzetlenség áldozatot vállal

19. ábra

A közösség tagjai számára esélyegyenlőség és az önérvényesítés. Két gyönyörű gondolat. Ha gátlás nincs, a mértéktartást megkerülik, akkor politikai-gazdasági diktatúra lesz belőlük, mert az önérvényesítés rendkívül agyafúrt, az esélyegyenlőség rendkívül igazságtalan, és mindezt erőszakossággal keresztülviszik. (20. és 21. sz. ábrák)

20. ábra

21. ábra

Ha azonban mértékkel történik mindkettő, és az önérvényesítés az okossággal, az esélyegyenlőség igazságossággal, akkor politikai-gazdasági jóllét lesz, és ha ez állhatatosan történik, akkor ez a folytonosan fönnáll. Na de mik is ezek a közbülső feltételek? Mértéktartás, okosság, igazságosság, lelki erősség (állhatatosság).

Temperancia, prudencia, juszticia, fortitudo. A négy kardinális erény. Érdekes, hogy mennyire beválik a társadalomban, a közösségi egészségben ez a valláserkölcsei tanítás. Az egyház ezeket előbb hirdette, mielőtt elrugaskodva az európai hagyományoktól a „felvilágosodás” túlhangsúlyozni kezdte volna az említett két alaptörekvést.

Európa a görög kultúrából, római civilizációból és keresztény erkölcsből született meg. Ezt mi vállaljuk is. A részvételben nemcsak a technikai integráció, hanem a nemzeti inkulturáció is fontos, a dinamikus egyenértékűség az, amivel méltón jutunk oda.

Elolvastva a Bangemann-riportot 1994-ben, melynek címe: Európa és a globális információs társadalom, megszámláltam, pont százszor fordul elő a piac szó, (a market), és egyszer sem, sem az erkölcs (sem az etika, sem a moral). Ha nem társadalomról lenne szó, akkor se lehetne így egy vezérfonalat Európa jövőjéről kialakítani. De ez van.

Az Isten és az ember kapcsolatára nagyon szép példa, hogy sok mindent elrejtett a világban előlünk, hogy ráleljünk. Az élet-

telen anyagba energiát: szén, olaj, geotermia stb.; az élők közül a növényekbe gyógszert, tea, kávé, szalicil, stb; az állatokba utánozható szerkezeti elemeket, megoldásokat, szabályozási modelleket, amiket lemásolunk és alkalmazunk az emberben, akibe viszont egy mikrokozmoszt rejtett el. Fizikától, kémiaán át a biológiáig és pszichológiáig. Biológia supponit biophysicam et perficit. Példák erre.

Ha két emlős szívfrekvenciáját összehasonlítom, az fordítva arányos a testsúlyuk köbgyökével. Nos: Mi értelme van egy ilyen megállapításnak, mikor a pulzus igazán kézzel fogható, és a szívverés is megszámlálható. Bár egy elpusztult emlősét, pl. a mammutét is utólag meg lehet mondani, de nem ez a lényeg, hanem az, hogy a matematikai képlet átrendezése után kiderül, hogy ez a „k” állandó értéke 300; frekvencia szorozva egy hosszúsággal konstans. Így viselkedik pl. a hegedűhúr, vagyis: ha a felében lefogom kétszer olyan magasan szól. Azt lehetne költőien mondani, hogy a szív úgy játszik az artériás rendszeren, mint művész a hegedűn. Ugyanis a szívhez csatolt verőér rendszert a rezonancia frekvenciája közelében működteti, mert így a legkönnyebb. Most merje mondani valaki, hogy ez véletlen történés, és nem gondolta ki senki. Ebből kiderül hogy egy kutyának vagy gyereknek, ha 27 kilós, akkor ugyanannyi – 100/perc – az alap-pulzusszáma, az ember-

Emlősök pulzusszám törvénye

$$\frac{f_1}{f_2} = \sqrt[3]{\frac{G_2}{G_1}}$$

$$f_1 = f_2 \cdot \underbrace{G_2^{1/3}}_k \cdot G_1^{-1/3} \quad (G_1^{-1/3} = \frac{1}{L})$$

$$f_1 = k \frac{1}{L}$$

k = 300

$$f_1 L = k$$

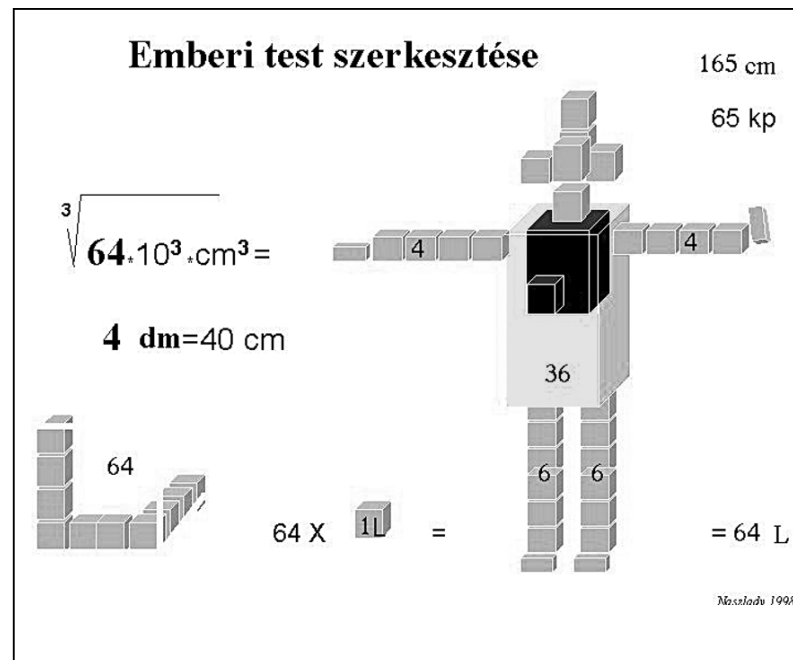
E.g. :27 kg : HR=100/min; | 64kg : HR=75/min; | 125kg : HR=60/min
 Kutya v. gyerek ember tehén v. ember
Nádasdi 1969

22. ábra

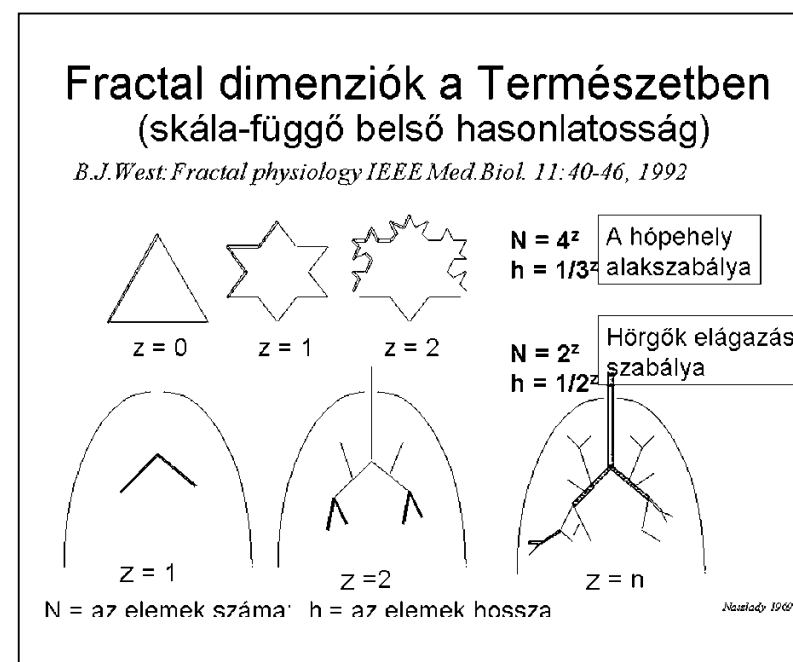
nek 75 és a tehénnek és a 125 kilós embernek 60. (A levezetés a 22. sz. ábrán követhető.)

Kérdés, hogy jelent-e valamit, hogyan jött ki ez a $k = 300$? Az alapkérdés: melyik működést, milyen szerkezet tud elviselni. Tehát elemezni kell a struktúrát. Itt egy uniszex fantom, (ami azt jelenti, hogy lehetne férfi is meg nő is), testének mértékszámai a 65 kp, és a 165 cm. és ezt kockásítom, akkor megkapom a teljes köbtartalma, $64 \times 103 \times \text{cm}^3$, tehát 64 liter, és ha ebből köbgyököt vonok, akkor az 40 cm lesz. (23. sz. ábra)

És amikor szívkatéterezésnél pont ilyen testméretű embereket vizsgáltunk, akkor megmértük, hogy hol van ez a negyven centi. A szívtől a főverőér (aorta) főágazásáig a lábnál, odáig tart ez a 40 cm. Onnan verődik vissza az első hullám, és úgy, hogy

23. ábra

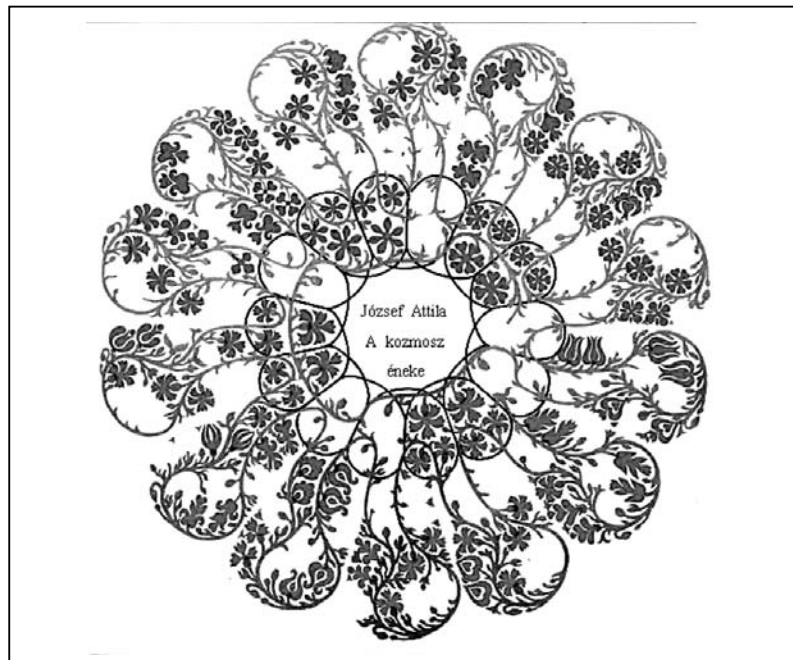
24. ábra

mire visszaérkeznek, addigra a szív már becsukja az aorta billentyűt, tehát önmaga ellen nem dolgozik a szív. Csodálatos.

De van más szerkezet is a természetben. A fraktál dimenzió. A fraktál annyit jelent, hogy skálafüggő belső hasonlatosság, tehát ha én úgy látom, hogy valami kaotikus, de tudok olyan skálát találni, amelynek bizonyos szabályszerűsége van, akkor egyszerre ez a káosz elrendeződik, mint a vasreszelék a mágneses térben. Tessék megnézni, a hópehelyképződés és a hörgők (bronchusok) elágazása a tüdőben – itt a matematikai képlet, amely leírja őket – formailag teljesen azonosak. Gondolom, ez sem lehet véletlen. (24. sz. ábra)

Végül a struktúrának és a szellemi tevékenységnek egy nagyon szép példája József Attilának a *Kozmosz éneke* című verse. Ezen az ábrán az van, hogy ahol minta van, ott azonos rímek vannak, és egy ilyen gyönyörű koszorú, csodálatos, vég nélkül mondható koronaszonett alakul ki, ha formát adunk a szövegnek.

Sajnos az írástudók is képesek hozzájárulni a dysinformáció képzéshez, amikor zavaros fogalmakat használnak, vagy éppen ők teszik félremagyarázhatóvá azokat. Az évszázadok alatt kikristályosodottnak tartott közmondások is gyakran megszenvedik ezt. Még a szállóigéket is megcsönkítják, ezek a szerencsétlen médiacsászárok, és azt mondják, hogy a hallgatás beleegyezés. Csak-

25. ábra

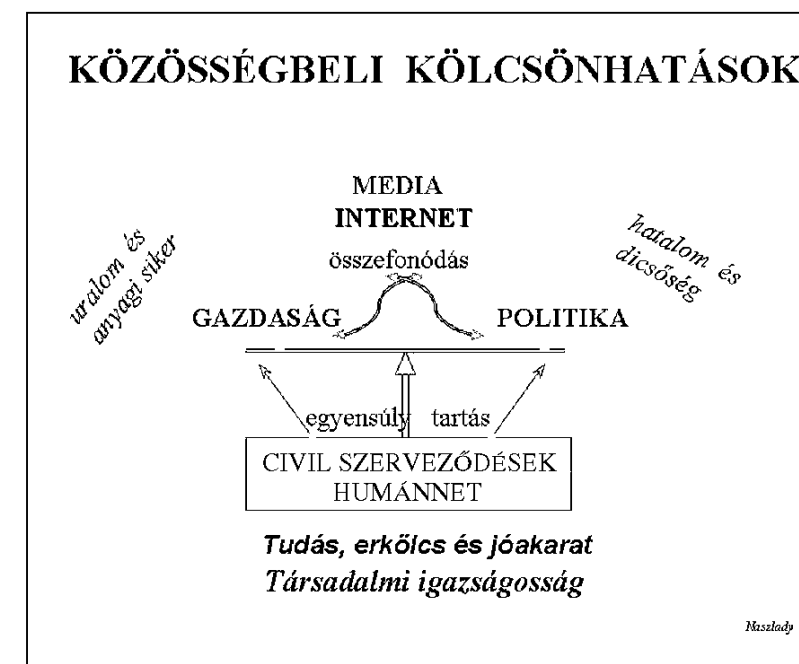
hogyan latinul úgy van, hogy **Qui tacet consentire videtur!** Csak látszik, hogy beleegyeznek, még hozzá **in favorabilibus**, tehát csak akkor, ha kedvező a dolog. Ezt úgy el szokták sinkófalni. Ha súlyosan megfenyegetnek valamivel és a rémülettől nem tudsz megszólalni, akkor ez azt jelenti, hogy egyetértettél?? Holtakról jót, vagy semmit! **De mortuis nihil, nisi bene.** Jól, mert nem tud védekezni. A könyveknek megvan a sorsuk. Ez se így van. **Pro captu lectoris habent sua fata libelli** – mondta Terentianus Maurus, vagyis az olvasó felfogóképessége szerint van meg a sorsa a könyveknek, vagyis hogy megértik-e vagy nem.

Ép testben ép lélek. Na ez a leggonoszabb mondás így, mert azt sugallja, hogy akinek ép a teste, annak ép a lelke is, jólle-

het némi kétségeim támadnak, ha ezeket a rohambrigádokat megnézzük, tehát az eredeti azt mondja, hogy **Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano!** – áll Juvenalisnál: Imádkozzatok, hogy legyen ép a lelke annak, akinek ép a teste! – mert éppen hogy fordítva szokott lenni. És aztán ilyen gonosz mondások, hogy a türelem rózsát terem, egyebet nem... Ahány ház, annyi baj legyen... Még egyszer meg ne haljam, hogy jók vagytok... hallottam egy disc jockey-től, amikor mentek el a gyerekek.

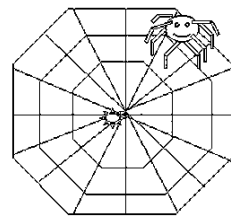
A közösségi kölcsönhatások milyenek lehetnek? (26. sz. ábra)

A gazdaságnak és a politikának az lenne a dolga, hogy mintegy mérlegként egymást ellensúlyozza. De nem ezt teszik, hanem a média segítségével éppen hogy összefonód-

26. ábra

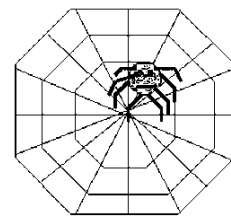
*Gazdasági és távközlési
VILÁGHÁLÓ*

27. ábra

HAZA A MAGASBAN

*ámítástechnikai és tévközlési
VILÁGHÁLÓ*

28. ábra

nak. És akkor, aki egyikhez sem tartozik, mint például én, az csak rabszolga lehet, kivéve, ha idecsatlakozik a civil szerveződésekhez ahol az úgynevezett humán-net, az internet ellensúlya van; és ez, ahogy itt ülünk, és egymással beszélünk, ez a humán-net. Az elhangzottakat innen továbbviszik, vagy egy részét, vagy egészét, vagy épp az ellenkezőjét, de mindenesetre kommunikálunk, méghozzá úgy, ahogy a tudás, az erkölcs és a jóakarát vezet Önöket. (Mindig tudásalapú társadalomról beszélnek, de nem mondják, hogy moral-controlled, vagy goodwill-driven azaz jóakarát által hajtott). Csak akkor jön létre ez az álom, a társadalmi igazságosság. (27. és 28. ábra)

Végül vessünk egy pillantást a számítástechnikai és távközlési világhálóra, melyen egyre jobban tapasztaljuk, hogy ott terpeszkedik a diadalmaskodó multinacionális cég, fehér lábakkal, minden lába más országban, más területen van, és középen van ez a kis Szentjánosbogárka, ami úgy néz ki, hogy már csapdába esett. Igen ám, de mire a multi „pók” odaér, és már színt vall, mert ronda szőrös fekete lábai lettek, de már egészen fölbosszankodott, ugyanis nincs már ott a Szentjánosbogár, mert azt az ámítástechnikai és tévközlési világháló nem képes csapdába ejteni, mert a multi által nem követhető transcendens dimenzióba ragyogva szépen

elrepült oda fel, ahol a haza a magasban van...

Befejezésül lássuk meg, hogy vannak *stresszoldó válaszok a Bibliában a dezinformációk* ellen. A gazdaságban csalás, hamis reklámozás, adó, pénzmosással szemben, **Magna est veritas, et prevalet**. Nagy dolog az igazság, és előbbre való! A politikában a félrevezetés, a korrupció, az elnyomás stb.: **Veritas liberat vos**, az igazság megszabadít benneteket a hazugság labirintusából, ha követitek az igaz utat kifelé. A művészetekben és tudományokban az érdek megelőzi az értéket, pedig Jézus azt mondja – érdekes, ez is, mintha *dolog* lenne, *gondolat* és *esemény* –: Ego sum via, veritas et vita. Én vagyok az *út*, az *igazság* és az *élet*!

Prof. Dr. med. Naszlady Attila belgyógyász, Európai Cardiológus, a Budai Irgalmasrendi Kórház Kht. főigazgató főorvosa, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat országos orvos-vezetője, a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend tisztje, a római Pontificia Accademia Tiberina rendes tagja.